

ЖУРНАЛ "УКРАИНСКАЯ ЖИЗНЬ" – ЯК ЧИННИК ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НАСТУПУ РЕАКЦІЙНИХ СИЛ НА НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ (1912–1917 РР.)

Щомісячний науково-популярний, суспільно-політичний, безпартійний журнал "Украинская жизнь" виходив російською мовою у Москві з 1912 по 1917 рік. Унікальність цього видання полягає не лише в тому, що він надто багато зробив для пробудження національної свідомості, захисту української мови, культури у боротьбі за волю і незалежність. Феномен видання і в тому, що цей часопис виходив не в Україні, а в Росії.

Організація і видання українського журналу в центрі столиці тодішньої "тюрми народів" – Москві вимагало від його засновників – членів української секції Московського товариства слов'янської культури – неабиякої сміливості і хисту. Випускати журнал в умовах тотальної цензури та ще й на власні заощаджені кошти було непросто. Однак жодні перепони не могли утримати ініціаторів видання журналу від задуманого. Вони ставили перед часописом двояке завдання. Перше – полягало у тому, аби аргументовано і цілеспрямовано знайти російське суспільство з національними інтересами і проблемами більш як 30-мільйонного українського населення, з його культурою, традиціями, національним рухом.

Необхідність цього завдання випливала з того, що "російське" суспільство втратило уявлення про Україну як про національний організм і стало трактувати українство як проектний варіант російської культури.

Друге завдання часопису зводилося до того, аби розбудити серед окремої частини української інтелігенції національну самосвідомість, розпочати серйозну просвітницьку роботу серед населення. Програмні цілі і завдання журналу викладені в редакційній статті "Наші завдання" [5, 1912, № 1, с. 7].

Уже перші випуски журналу засвідчили, що задумане видавцями – цілком реальна річ. Для реалізації поставлених завдань до роботи в журналі залучаються найсильніші інтелектуальні сили. Серед авторів часопису – Михайло Грушевський, Симон Петлюра, Сергій Єфремов, Дмитро Донцов, Агатангел Кримський, Софія Русова, Олександр Новицький та інші сподвижники національного відродження. Сергій Єфремов та Симон Петлюра були фактично редакторами часопису, а найбільш активним автором "Украинской жизни" протягом шести років його існування був Михайло Грушевський. Його публіцистичні статті на злободенні проблеми відзначалися високою публіцистикою, відстоюванням інтересів 30-мільйонного населення України. Цілком закономірно, що і перший номер журналу за 1912 рік відкривається статтею Михайла Грушевського про основні завдання українства та шляхи його розвитку.

Вихід у світ першого номера "Украинской жизни" був сприйнятий неоднозначно. Якщо московські та київські російськомовні газети "Утро России", "Московские ведомости" відразу накинулися з нападками на журналістів журналу, звинувачуючи їх у державній зраді, стали називати їх "мазепинцями", то українська інтелігенція прогресивного спрямування не тільки схвально відгукнулася про появу часопису, але й заявила про свою готовність надати фінансову підтримку. У листі Симона Петлюри до Михайла Грушевського читаємо: "...Перший рік видання ми закінчимо з дефіцитом біля 1000–1300 крб. Се не так зле, коли зважити і умовини видання, і те, що силу примірників ми розсилали, в цілях інформації, дурно. Маємо надію, що в другому році нам пощастить більше щодо передплати та комісійного продажу... Так або інакше, але видання в новому році існуватиме і буде робити почате діло" [4, арк. 14–15].

З року в рік у журналі більшало розділів і рубрик ("Публіцистика", "Російсько-українские отношения", "Украинская жизнь и печать", "Українці поза Україною", "Про національну школу", "Право і економіка", "Украина и вне её", "Історія літератури і критика"), що давало змогу авторам виступів всебічно і послідовно висвітлювати найактуальніші питання українства. Практично кожен номер часопису відкривався гострими, а подекуди й полемічними статтями про національне питання, оглядом подій життя в Україні і поза її межами, відгуками російськомовної преси про українське питання. Так, лише про українсько-російські відносини за час існування журналу було надруковано понад 50 статей [3, 1997, с. 14]. Практично жоден номер журналу не вийшов без мемуарів або статті з українського національного відродження. Огляди українського життя і преси, національна школа і "Просвіта", становище українців в Україні і поза нею, україно-польські, україно-російські відносини, публіцистика й економіка, право та етнографія, історія і літературна критика, листи читачів і ювілейні статті про літераторів і сподвижників української ідеї – усе це можна було знайти на сторінках часопису протягом шести років його існування.

Не буде перебільшенням, що визначальне місце на шпальтах “Украинской жизни” відводилося висвітленню ситуації щодо стану української мови, її узаконенню і впровадженню у школах, незважаючи на спротив, який власті чинили цьому. Ось лише один приклад, про який йдеться у першому номері журналу.

У статті “Судьбы украинского слова” Ал. Саліковський пише: “Важкий гніт, який довелося пережити українцям під польським гнітом, все-таки не доходив до таких різких заборонних заходів проти писемності і мови, яким ознаменував себе в українському житті режим московський. Через декілька років можна буде відсвяткувати двохсотліття заборони українського слова, українського книгарства, української преси – з часу відомого петровського указу 1720 р., який вимагав, щоб в українських виданнях не було “никакой розни и особого наречия” [5, 1912, № 1, с. 27].

Як зазначає цей же автор у статті “Судьбы украинского слова” [5, 1912, № 1, с. 63], хрестовий похід проти українського слова розпочався відразу після втрат Україною у 1654 році своєї незалежності. На конкретних фактах він доводить, що, починаючи з другої половини XVII і через усе XVIII століття тягнеться хворобливий процес “старожитных прав и вольностей” українських. “Обрусіння” і утиски, спрямовані проти місцевих форм українського життя, корінилися насамперед у московській нетерпимості до всього чужого, у тому числі й українства. Коли Україна приєдналася до Московської держави, то остання не рахувала українців за людей. На українську літературу в Москві дивилися косо, бо вона уже на той час була надто свіжою порівняно з московською застарілою писемністю і мовою. Автор матеріалу наголошує на тому, що після Переяславської унії українські письменники із академічних сфер сподівались, що їх книги підуть і у Великоросію і стали з цієї метою настирливо ламати свою мову на церковний лад, але і це практично не допомогло. Патріарх Яким, який видав Указ проти друкування польських і литовських книг, заборонив у 1690 році мало не всю тодішню церковну українську літературу, навіть не зупинившись перед верховодою православ’я Дмитром Ростовським: перший том його “Четій-Миней” був спалений, а наступні видання виправлені за “великоруською граматикою так, що вже важко було побачити і відчутти у них автора-українця... Книги з українських друкарень завжди викликали у Москві великі сумніви і при передруці їх мова і стиль піддавалися систематичним правкам. Аналізуючи усі етапи придушення української мови, автор статті “Судьбы украинского слова” прослідковує хронологію гноблення української мови. Так, у 1720 році був виданий Указ, щоб надалі більше не друкувати ніяких книг, за винятком церковних, а де потрібно – вносити в них правки, аби не було “ніякої різниці і особого наречия”, маючи на увазі в першу чергу української мови.

У 1721 р. було наказано всі книги з українських друкарень надсилати в синодальну контору “исправления ради и согласия с “великороссийским правописанием”.

У 1724 р. був накладений штраф в одну тисячу рублів на архімандрита Печерської лаври за те, що із лаврської друкарні була випущена книга, яка не в усьому була схожа з великоросійською мовою, а чернігівську друкарню, незалежно також від штрафу, наказано було перевезти в Москву, оскільки чернігівці відмовлялися надсилати книги для цензури.

Приблизно 1769 р. лаврська друкарня просила дозволу на друк бодай букварів, але не московських, бо останні ніхто не хотів купувати, але й це було, звичайно, заборонено. Прочитавши статтю, рядовий читач може зробити висновок, що за таких умов книгодрукування завмирає, поступово зникають школи. Але не зникло українське слово, не потонуло воно у “великороссийском наречии”, а дедалі росло і розвивалося, незважаючи на атмосферу обмежень і репресій, які продовжували його душити.

Незабаром українська література дала таких блискучих письменників як І. Котляревський, Т. Шевченко. У той же час молодий вчений, згодом знаменитий славіст, Срезневський писав, що “в даний час нема чого доказувати, що українська мова (або як її називають, малоросійською) є мовою, а не “наречие русского или польского”, що ця мова є однією з найбагатших слов’янських мов, вона майже не поступається богемській у кількості слів і висловів, польській – у живописі, сербській – у милозвучності, що це є мова поетична, музична, живописна.

Ясна річ, що така думка не була обов’язкова для російської бюрократії. Автори журналу у своїх публікаціях доводять, що остання, з властивою їй рішучістю, у 60-х роках XIX ст., в особі міністра внутрішніх справ Валуєва, особливим циркуляром оголосила ні більше, ні менше, що української мови “не было, нет и быть не может”. Отже, можна зробити висновок, що цей валуєвський циркуляр, без сумніву, залишиться назавжди достойним пам’ятником руського адміністративного “генія”, але у розумінні практичного впливу на долю українського слова він все ж поступався указу 1876 р., відомому під іменем “Леха Йозефовича” (батька керівника місцевих чорносотенських організацій у Києві). Цей останній указ і пов’язана з ним хвиля репресій в українській літературі, є чи не найтрагічнішою сторінкою її історії. Автори А. Саліковський, О. Новицький у своїх публікаціях, дослідили, хто такий Юзефович, яку загрозу для українців ніс його Указ.

З журнальних сторінок дізнаємося, що Юзефович був відомий зрадництвом в історії Кирило-Мефодіївського товариства. Зовнішнім приводом для нападок на українство Юзефович обрав діяльність Південно-Західного відділу географічного товариства, у якому в 70-х роках XIX ст. працювали видатні вчені-українці Антонович, Драгоманов, Житецький, Кистяковський, Михальчук, Русов, Чубинський та інші. Ось як змальовує цю історію С. Єфремов: “М. Юзефович був колись приятелем Костомарова, якого згодом і здав жандармам. У 1876 р. Юзефович подав начальству “довідну записку”, яка містила наклепи на “Південно-західний відділ”, окремих його членів, зокрема, на Драгоманова і на весь український рух. Юзефович писав, що сучасне українство є не що інше, як спроба, якою маскується чистий соціалізм, або точніше чистіша демагогія. Тоді і було створено “надзвичайну раду”, щоб обговорити українську небезпеку (міністри Тимашов і Толстой, шеф жандармів Потапов і таємний радник Юзефович). Розглянувши уже згадану доповідну Юзефовича, рада дійшла висновку, що “вся литературная деятельность так называемых украинофилов должна быть отнесена к прикрытому благовидными формами посягательству на государственное единство и целостность России” [5, 1912, № 1, с. 67].

З журнальних публікацій під рубрикою “На Украине и вне её” стає відомо, що на цьому доля української літератури була вирішена. У тому ж році, коли російська імперія готувалася до визволення турецьких слов’ян, у німецькому місті Емсі був підписаний указ, який присудив до смерті літературу одного з найбільших слов’янських народів Росії. У ньому зокрема було сказано:

1. Не допускати ввезення на територію імперії без особливого на те дозволу головного управління у справах преси будь-яких книг і брошур, які видаються за кордоном малоросійським “наречием”.

2. Друкування і видання в імперії оригінальних творів і перекладів на тому ж “наречии” заборонити, за винятком лише а) історичних документів і пам’яток; б) творів “изящной” словесності, але з тим, аби при друкуванні історичних пам’яток безумовно дотримувався правопис оригіналів, у творах же “изящной” словесності не допускалися ніякі відхилення від загальноприйнятого російського правопису і щоб дозвіл на друкування творів “изящной” словесності давався лише головним управлінням у справах преси.

3. Заборонити також різні сценічні вистави і читання на “малорусском наречии”, а також друкування текстів до музичних творів.

Отже, є всі підстави зробити висновок, що це був справді смертний вирок нашій мові і літературі.

Однак література XX ст. пішла далеко вперед від тієї, якою була в середині XIX ст. Про це переконливо засвідчують матеріали під рубриками “Історія літератури і критика”, “Публіцистика”. На сторінках журналу з’являються розповіді про учених, публіцистів і художників (Б. Грінченко, М. Грушевський, І. Франко, А. Кримський, М. Коцюбинський, В. Вінниченко, О. Олесь, Г. Чупринка та ін.), про ріст періодичної української преси, про появу кадрів літературної молоді. Все це ще з більшою переконливістю свідчило, наскільки дикою і нездійсненною була і завжди буде думка зупинити духовну еволюцію народу, який вже давно прозрів.

Таким чином, як тільки умови політичного життя Росії трохи змінилися і український рух отримав можливість вийти з нелегального тупика (а сталося це у 1905 р.), справжні патріоти розпочали боротьбу за права українського народу. Автори “Украинской жизни” стали більше уваги приділяти цій боротьбі у державній Думі, інформуванню населення про роботу там українських депутатів. Незважаючи на короткі строки існування першої та другої Дум, у них була створена численна (до 50 чоловік) українська парламентська фракція, яка, власне, поставила перед собою завдання – добиватися реалізації національних прав українського народу.

Більш результативною виявилася діяльність української фракції у третій державній Думі. Саме в ній була внесена пропозиція про введення української мови в українській місцевості. Але незабаром, коли характер третьої Думи визначився однозначно. Усі такі спроби були залишені і вже не поновлювалися.

Чільне місце на сторінках журналу було відведене роботі українських депутатів у четвертій Думі. Зокрема в статті “Украинский вопрос в четвертой Думе” її автор О. Білоусенко доводить на конкретних фактах, що це був найбільш результативний період в діяльності української депутатської фракції [5, 1913, № 6, с. 21–34]. Депутати від України пішли у наступ, на конкретних прикладах доводили, що український народ має такі ж права і свободи, як і інші. Першим і серйозним кроком на шляху до утвердження цієї думки став виступ у Думі депутата Шінгарьова. “Руська державна влада, – сказав він, – вважає найближче до нас і рідне плем’я – українське – “іногородцями”. Хіба це не образливо?”

Питання про “іногородців” набуло широкого розголосу і було піддане скрупульозному аналізу, причому українофобські націоналістичні елементи Думи пережили деякий конфуз, оскільки їм було документально доведено, що таке трактування українського племені виникло із близького до них оточення.

Інший депутат Дзюбинський довів, що “іногородцями” українців вважає не опозиція, а уряд, і навів тому доказ – циркуляр міністерства внутрішніх справ про реєстрацію іногородських товариств від 4 березня 1906 року. У цьому циркулярі було підкреслено: “При обговоренні клопотань про реєстрацію яких-небудь іногородських товариств, у тому числі і українських, і єврейських...”

“Україна, – говорив той же депутат, – це перлина російської держави по красоті і багатству своєї природи, родючості ґрунтів, населена більш як 25 мільйонами вільного українського населення, високо обдарованого, чесного, трудолюбивого, до упертості стійкого у своїх звичаях, – взята під особливу підозру, нічим не обґрунтовану, позбавлена головного права – права думати, відчувати, говорити і вчитися на своїй рідній материнській мові. Переслідується українська мова, переслідується викладання материнською українською мовою; очевидно, що уряд дивиться на українців як на чужий йому народ. А звідси й відповідне ставлення до нього. Депутат Думи Шінгарьов дав чи найповнішу характеристику ставлення російських зверхників до українства: закриваються “Просвіти”, адміністрація прискіпується під час зборів коштів на пам’ятник Шевченку, переслідуються українські надписи на вітринах магазинів, забороняється читати Євангеліє в українському перекладі.

Міністерство народної освіти Росії виключало могутній фактор утворення і просвіти усякого народу – його народну мову. Багатомільйонне українське населення не мало не тільки своєї вищої чи середньої школи, але й не мало жодної початкової школи з правом вільного викладання рідною українською мовою. Хіба це не було образою і навіть глумлінням над національним почуттям і гордістю усякого українця? А хіба не принизливим було те, що заборонялося не лише учитися на українській мові, а й розмовляти між собою, використовувати її у побуті?

Репресії по відношенню до українського слова та інших проявів національного, українського, знайшли належну оцінку у думських промовах. Широку державну точку зору в оцінці режиму, який проявлявся у ставленні до українства, висловлював депутат Мілюков, який вказував на шкідливі наслідки такого режиму. З приводу заяв з думської трибуни з приводу того, що нема “українського народу”, “української мови”, він недвозначно сказав: “Це ще у 1869 році говорив міністр внутрішніх справ Валуєв. Він стверджував, що “не було і не буде малоросійської мови”. І робив все, щоб воно так і було. Уже у 1870 р. був відданий указ цензурі не пропускати українські книги. У 1876 році з’явився ще один указ: уся ввізна література українською мовою однозначно заборонялася, друкувати книги українською в Росії так само не дозволялося за винятком історії та белетристики. Тим же указом були заборонені театр і музичні тексти. Отже, виступи депутатів в Думі сприяли тому, що влада у багатьох випадках змушена була йти на компроміс. Але в загальному царська Росія робила все, аби український народ не почув своєї рідної мови, не побачив рідних книг.

В. Добрецький описує факт, який стався у 1919 р. в с. Шитаки Полтавської губернії. Тут на могилі молодого хлопця Євдака друзі поставили хрест з українським надписом “Іван Павлович Євдак. 25 травня 1913 року. Про тебе в нас згадка не згине, після тебе ще довгі години твоє діло не вмере серед нас. Вічна тобі пам’ять. Друзі”. Адміністрація занепокоїлася. З’явився повітовий до батька Євдака і став вимагати пояснень, чому надпис на хресті зроблений українською, а не російською мовою, хто такі “друзі”, котрі зробили хрест і зробили надпис. Отримавши і записавши відповіді, представник влади сказав, що надішле їх “куди треба”. Тепер уся родина в тривозі чекає наслідків” [5, 1914, № 3, с.95].

З рубрики “В Украине и вне еѐ”, яка, до речі, існувала від початку створення і до закриття журналу, читачі мали змогу пересвідчитись, що заборони чиняться в усіх регіонах і галузях. Так, учителі земських шкіл Олександрівського повіту Херсонської губернії під час учительських курсів добивалися від земської навчальної комісії дозволу користуватися в школах українською мовою.

Свої вимоги вони мотивували низькою продуктивністю своєї праці в школах, оскільки їм доводиться мати справу з українськими дітьми, а не великоруськими. Як же зреагувала земська комісія на вимоги учительства? Вона дозволила учителям користуватися “українским наречием” лише в одній групі, в інших же групах учителям дозволялося вживати тільки окремі українські слова і вирази у спілкуванні з учнями.

Наведений факт є цікавим показником того, як рахувалися з вимогами життя земці нової формації, коли ці вимоги стосувалися безпосередньо народу.

Прикро, але такі факти мали місце мало не на кожному кроці.

Ось ще один приклад того, якими засобами діяла влада, аби знищити, заглушити любов до рідної мови, до рідного слова. Подільський єпископ Серафим після подачі місцевими семінаристами петиції з’їзду духовенства Подільській єпархії про впровадження в життя, дозволеного святим синодом викладання в семінарії українських предметів, української мови не лише отримав розпорядження з цього приводу – покласти петицію “під сукно”, а й став

переслідувати прояви симпатій семінаристів до української мови, про це все говорив як про “мазепинство”. А коли, наприклад, 22 січня 1912 р. в семінарії був влаштований вечір, то ректор заборонив виконувати “мазепинські” номери і мазепинською мовою. Однак дещо із українських номерів все-таки було виконано, а пісня “Місячна ніч” настільки сподобалася самому єпископу Серафиму, що він наказав проспівати її двічі. Краса “мазепинської мелодії”, “мазепинської мови” перемагала навіть найбільш затятих русифікаторів.

В. Добрецький у статті “Противоукраинский поход” [5, 1914, № 4, с. 89] акцентує увагу на випадку, який стався на кооперативних курсах в с. Муровані Курилівці (Подільська губ.). Один із курсантів-селян написав відповіді на запропоновану курсантам анкету українською мовою, чим викликав невдоволення члена земської управи націоналіста Яворського, який брав участь в екзаменах. Яворський накинувся на згаданого курсанта з вимогою дати пояснення, чому той написав відповіді не російською мовою. “Тому, що я завжди пишу тільки рідною мовою”, – відповів селянин. Але на цьому конфлікт не закінчився. Так званий “вчитель”-екзаменатор пригрозив дізнатися й про те, хто із учителів навчив селянина писати українською.

А ось у с. Шуре-Котіївське (Подільська губ. Браулівського повіту) інструктор читав у церковній школі селянам про садівництво з книги, написаної російською. Побачивши, що таке читання мало кого захоплює, оскільки мало розуміли про що йдеться, інструктор закрити книгу і почав говорити українською мовою. Аудиторію відразу ніби підмінили, і вона з підвищеною увагою почала слухати лектора.

За інформацією В. Добрецького, у Рівному, на зборах ощадного товариства, селяни, які становили більшість зборів, не брали ніякої участі в обговоренні доповідей і голосували за відхилення пропозицій, які, до речі, були на користь самих же селян. Це стало помітно і організатори зборів підняли питання про необхідність вести збори українською мовою, після чого селяни відразу активізувалися і голосували за те, що зовсім недавно заперечували [5, 1914, № 4, с. 99].

У київському окружному суді при розгляді справи про вбивство на Костюшенському млині повітовий Михальський звертався до присутніх селян з питаннями українською мовою. Та один із засідателів, Демочані, звернувся до голови суду з вимогою запропонувати Михальському не допитувати селян українською, оскільки він, Демочані, не розуміє цієї мови. На зауваження голови повітовий Михальський відповів, що коли Демочані не розуміє його запитань, то як тоді він може розуміти відповіді селян, які іншої, окрім української, не знають.

З рубрики “В Україні та поза її межами” дізнаємося й про те, що наставник одеського навчального округу Смолянинов видав циркуляр, у якому пропонує директорам середніх навчальних закладів на учительські посади призначати корінних українців тільки у тому випадку, якщо вони благонадійні і мають правильні переконання.

“Украинская жизнь” розглядала і проблему заборони випуску та реалізації українських книг, виконання українських пісень, постановки українських вистав.

Так, у статті “Протест проти переслідування українських книг” йдеться про те, як директор народних училищ Київської губернії Плеський з самого початку своєї посадової діяльності повів посилену боротьбу з українськими виданнями в народних бібліотеках. За його пропозицією інспектори народних училищ губернії розіслали циркуляри про вилучення із земських народних бібліотек книг українською мовою незалежно від їх змісту. Однак на захист своїх прав першим виступило уманське земство. Уманська земська управа вказала у своїй доповіді земським зборам, що вилучені книги – це переважно видання сільськогосподарського і белетристичного змісту. Так, наприклад, були вилучені відомі брошури Є. Чикаленка “Розмови про сільське хазяйство”, Б. Грінченка “Про грім та блискавку”, С. Черкасенка “Про небо”. Із усіх бібліотек було вилучено 752 екземпляри книг на “малоросійській мові”, або ж 9,3 процента усього книжного складу [5, 1914, № 4, с. 92–93]. У доповіді також зазначалося, що оскільки малоруськими виданнями поповнювалися головним чином сільськогосподарські відділи в народних бібліотеках, то розпорядження інспектора про вилучення їх з використання відчутно відбилося на цьому відділі, оскільки книги Чикаленка, за визначенням багатьох агрономів, були найбільш доступними і цікавими за змістом, мали популярність і були основою відділів бібліотек. Тому управа запропонувала оскаржити розпорядження інспектора і просити у зборів уповноважених порушити питання про скасування правил від 9 червня 1912 р. До вирішення питання управа запропонувала перенести бібліотеки із шкіл, при яких вони функціонували, у наймані приміщення, зробити їх, таким чином, публічними бібліотеками.

“Украинская жизнь” повідомляє, що у Києві 22 лютого 1914 р. за розпорядженням комітету у справах преси був конфіскований випущений видавництвом “Криниця” “Кобзар” Шевченка. З приводу цієї конфіскації завідуючий видавництвом С. Григоренко подав прокурору київської судової палати заяву, що вилучене видання є передруком неконфіскованого 3-го видання “Кобзаря”, випущеного В. Яковенком. Судова палата постановила скасувати конфіскацію, і 10 березня “Кобзар” був повернутий видавництву [5, 1914, № 3, с. 95].

В інформації “Українофобія” за 1912 рік дізнаємося про те, що зробив директор Олександрівської (Херсонщина) учительської семінарії Левицький. У зв’язку з відсутністю в семінарії бібліотеки учні користувалися книгами з громадської бібліотеки, в якій, до речі, були і українські книги. Аби запобігти їх “шкідливому впливу” на своїх вихованців, директор викреслив з каталогу бібліотеки всі українські книги, а також усе те, що, на його думку, може зашкодити семінаристам, залишивши, таким чином, із 4 тисяч назв не більше 100 [5, 1912, № 9, с. 88].

Усе це дає підстави зробити висновок, що в царській Росії назва “Україна”, “українці”, “український” була адміністративно заборонена. Розпорядження це було таємним, бо, з одного боку, воно було протизаконним, а з іншого – громадяни позбавлялися можливості оскаржень. Заборонного закону не було, тому й по революції не вийшло касуючого закону. У 1917 році у полтавського губернатора Багговута було знайдено таємний офіційний папір з приписами переслідувати й нищити все, що пов’язано з назвою “український”.

Губернатор Багговут вдавався до підкупу преси, письменників, учених, видавців, щоб вони допомагали скомпрометувати і знищити назви “Україна”, “український народ”.

Професор С. Шелухін у книзі “Україна” дав цілком конкретну оцінку антиукраїнській діяльності Багговута. Натомість уже в незалежній Україні його іменем у Києві було названо вулицю...

Автори “Украинской жизни” не обмежувалися виступами лише в одному журналі. Вони намагалися залучити якомога більше населення до проблем українства і шляхом публікування своїх статей в інших газетах та журналах Росії. І багатьом це вдавалося. Так, наприклад, показовою є стаття С. Петлюри у московській газеті “День”, у якій на конкретних прикладах він доводить необґрунтовану прискіпливість цензури, жандармерії до української мови. Автор запитує: “Для чого, з якою метою забирають в українського народу одне з найдорожчих багатств – його рідну мову, його рідне слово?”

Однак з журнальних публікацій відомо й інше. Напередодні першої світової війни царські власті розпочали новий етап наступу на українське відродження, українську державну інтелігенцію. Скориставшись військовим станом, влада закриває останні українські видання, чинить опір існуванню культурно-освітніх товариств. Ця боротьба проти українства не спадала аж до 1917 року. Саме у цьому році припинив свою діяльність і часопис “Украинская жизнь”.

Те, що зробили автори українського журналу у царській імперії протягом 1912–1917 років для українського відродження, ще належним чином не поціновано науковцями, але навіть та інформація, яка є на сьогоднішній день, дає підстави стверджувати, що їх внесок був вагомим і своєчасним. Їх публікації пробудили свідомість багатьох тисяч українців, змусили їх переосмислити свою роль у суспільстві в утвердженні своєї незалежності.

А головне, що чимало проблем, які порушували на сторінках “Украинской жизни” його автори, є актуальними і сьогодні, в умовах розбудови незалежної соборної України.

Список використаних джерел

1. Арсеньев К. Литературное обозрение: Украинский вопрос // Вестник Европы. – 1914. – Кн. 9. – С. 326–330.
2. Грушевський М. На українські теми. При кінці року // ЛНВ. – Т. 37. – Кн. 1. – С. 149–150.
3. Тимошик М. Українське питання. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги. – 1997. – 199 с.
4. ЦДІА у Києві. Ф. 1235. Оп. 1. Спр. 688.
5. Украинская жизнь. – М. – 1912–1917.

Анотація. Стаття базується на матеріалах журналів “Украинская жизнь” (1912–1917), котрий є провідним для з’ясування ролі періодичних видань у пробудженні почуттів національної свідомості та національної самоідентифікації у боротьбі за незалежність України.

Ключові слова: періодичне видання, журнал, національна свідомість.

Summary. The article “Prohibition of “Ukrainianship” based on materials from the “Ukrainskaya zhyzn”/“Ukrainian life” magazine (1912–1917) is an attempt to describe shortly the role this magazine played in awakening the national consciousness, protecting Ukrainian language and culture, fighting for freedom and independence of Ukraine.

Key words: periodical edition, magazine, national consciousness.